

Kreativní společenství umění, vědy a technologie

Praha, 26. – 27. 3.

Z rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady Evropy byl rok 2009 vyhlášen Evropským rokem kreativity a inovace a Ministerstvo kultury České republiky v rámci českého předsednictví v Radě Evropy zorganizovalo v Praze svůj nejvýznamnější projekt, konferenci Fórum pro kreativitu Evropy. Evropský komisař Jan Figel doufá, že obě akce nezůstanou jednoleťou květinou, ale opečovávanými trvalkami, protože kreativitu a schopnost inovace potřebujeme všichni.

Světová ekonomika prošla v posledních třech dekádách hlubokými změnami. Vypělá průmyslová ekonomika Evropy, Severní Ameriky a Japonska byla postupně nahrazována znalostní ekonomikou transformovanou myšlenkami do kreativní ekonomiky. Řečeno zjednodušeně, v soutěži o peníze, slávu a úspěch nahradil mozek svaly. Toto vše reflektuje i Lisabonská strategie, založená na konsensu evropských lídrů v březnu 2000, která vytyčila nezbytná opatření pro proměnu Evropy v „nejdynamičtější světovou ekonomiku, založenou na znalostech“, do roku 2010. Jednou z odpovědí ČR na Lisabonskou smlouvu v oblasti vzdělávání byla i iniciativa ministra školství Eduarda Zemana Koncepce státní informační politiky ve vzdělávání, kterou vláda schválila 10. 4. 2001. Podle ní měly být do konce roku 2001 všechny školy v České republice, stejně jako všechny školy EU, připojeny k internetu. To si v první fázi vyžádalo zhruba 1,3 miliardy korun, v letech 2002 a 2003 dalších 900 milionů a v letech 2004 a 2005 pak každý rok 600 milionů. V roce 2006 při přípravě rozpočtu na rok 2007 nedošlo k navýšení rozpočtu MŠMT o částku na realizaci informačních a komunikačních služeb ve školách a od roku 2007 tak ze strany státu fakticky ustala cílená a systematická podpora rozvoje ICT ve školách. Výsledek? Ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie, případně státy OECD, dosahuje ČR podprůměrných výsledků, zejména pokud jde o informační vzdělanost studentů, učitelů a využití ICT pro potřeby výuky, školní agendy a dalších vzdělávacích procesů. A tak se přijímají další dokumenty...

Když se po 5 letech, v roce 2005, zjistilo, že očekávaná dynamika EU nepřichází a nůžky zaostávání Evropy v znalostní ekonomice za USA se ještě více rozevírají, ambice poklesly a Lisabonská strategie se zjednodušila. A následují další dokumenty! Například Evropský

parlament schválil v roce 2007 zprávu o Uvádění znalostí do praxe: široce založené inovační strategii pro EU, v níž konstatuje, že EU nutně potřebuje inovační strategii, že sice disponuje špičkovými centry pro rozvoj vědomostí a vzdělanosti, ale „málo hospodářsky podněcuje užití těchto vědomostí jako základu pro rozvoj inovací“.

Mezitím na druhé straně oceánu Richard Florida publikuje v roce 2002 knihu Vzestup kreativní třídy (The rise of the Creative Class), v níž identifikuje kreativní třídu, kterou tvoří vědci, inženýři, designéři, architekti, pracovníci ve vzdělávání, umění nebo zábavě. A týž autor s Irene Tinagli, publikuje v roce 2004 dokument Europe in the Creative Age s údaji o procentuálním podílu kreativní třídy na celkové zaměstnanosti v 15 zemích EU a porovnává je s přehledy z USA. Kreativní průmysl dál nabývá na ekonomické síle, jeho podíl na tvorbě HDP a růstu zaměstnanosti stoupá. Podle údajů Odile Quintin, generální ředitelky pro vzdělávání a kulturu Evropské komise, přednesených na Fóru pro kreativitu Evropy v Praze, se kreativní průmysl EU podílí 2,6 % na tvorbě HDP, tedy více než průmysl automobilový či chemický, a poskytuje 3,1 % pracovních míst Unie. Institut umění – Divadelní ústav, jenž pro Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR vypracoval analýzu současných vazeb trhu práce se sektorem kultura, uvádí, že v sektoru kultury a dopadu aktivit sektoru na zaměstnanost v ostatních odvětvích české ekonomiky kultura zaměstnává 3,3 % aktivně pracujících. Oficiální místa v České republice zůstávají novými ekonomickými trendy nedotčená, rozdíl mezi kreativitou a inovací se nevnímají. Bylo zjištěno, že mnozí politici si tyto pojmy pletou nebo je řadí v opačném gardu, a dlouhodobé rozvojové plány se dovolávají nanejvýš inovace. Například: Národní inovační politika a národní politika výzkumu a vývoje ČR, přijatá dne 10. září 2008; Vláda České republiky schválila v březnu 2008 Reformu systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR; Národní inovační politika ČR na léta 2005 – 2010.

Kreativita je lidská vlastnost, která se projevuje v mnoha oblastech a souvislostech, od uměleckých děl, designu a řemesel až po vědecké průlomy a podnikání, včetně sociálních iniciativ. Více rozměrný charakter kreativity naznačuje, že znalosti v mnoha různých

oborech – technických i netechnických – mohou být základem kreativity a inovace, přičemž inovativní schopnosti přinášejí nové myšlenky, koncepty a objevy, jež jsou nezbytnou podmínkou rozvoje. Inovace spočívá v úspěšné realizaci tvořivých myšlenek. Schopnosti jako kreativní myšlení a vyspělé řešení problémů jsou nezbytné jak v hospodářské a sociální oblasti, tak v oblasti umělecké. Společenství kreativity a inovace v oblasti umění na straně jedné a v oblasti technologie a obchodu na straně druhé nejsou často dobře propojena a přínosem Evropského roku má být sblížení těchto světů v mnoha oborech, například v rámci škol, univerzit, soukromých a veřejných organizací. Rada Evropy rovněž zdůrazňuje, že „bez vzdělávání jako klíčového počínání zůstanou inovace bez opory. Vzdělávání musí od samého počátku podporovat nadání a kreativitu. Program celoživotního učení je tak důležitým nástrojem pro podporu této iniciativy.“ Je ale v tomto provolání EU konzistentní a bez viny? Evropská komise publikovala v roce 2007 dokument s názvem Škola pro 21. století, v němž v odstavci 2.7 Učitel – klíčový faktor změn konstatuje nedostatečné vzdělání učitelů pro potřeby 21. století. A Odile Quintin oznamuje na Fóru pro kreativitu Evropy v Praze publikování dalšího dokumentu – Zelené knihy (Green paper) jehož součástí je vzdělávání dospělých. Naše občanské sdružení Dialog vědy s uměním (viz At. č. 1, 24/04, 9/07) pořádá již 6 let letní tréninkové kurzy v rámci programu EK Grundtvig, zaměřené na vzdělávání dospělých. Důraz se v nich klade zejména na kreativní přístup učitele ve třídě. Každoročně se na ně hlásí 25-30 zájemců ze zemí EU, ale národní agentury udělí grant jenom 6 až 8 zájemcům. Přitom z Tchaj-wanu jich přijde asi tak 15 až 20 a z Česka 1 až 2! Proč tomu tak je a jak generální ředitelka motivuje národní agentury při udělování grantů, když pětina žáků EU pod 15 let má problém s čtením a 15 % 18-24letých neukončí vzdělání? A proč více než 70 % návštěvníků naší webové stránky (www.sciart-cz.eu) je ze Spojených států? Zde se nabízí říct: to známe, „nemluví, ale ukáž“! Počet vyprodukovaných dokumentů situaci nezmění!

Pražské fórum pojalo kreativitu jako všeobsažnou kvalitu v kterékoliv oblasti lidského konání. Jak ukazují nové studie, „kreativita pomáhá pohánět marketing,

kommunikaci, lidské zdroje či vývoj produktů v nejrůznějších oblastech podnikání a průmyslu“ (Phillipe Kern, KEA). Panel věnovaný umění, kultuře a kreativní ekologii hodnotil možnosti umělce jako zdroje kreativity v ekonomice. Příklady takového angažmá ukázaly potenciál umělců vstoupit do jim neznámého prostředí a prostřednictvím svého emočního potenciálu pozměnit nejen je, ale i amortizované vztahy či výrobní plány. Přispívají k upevnění identity firmy, poskytují kritické, neokoralé vhledy a vybízejí k sebereflexi. Umělci ale nejsou na školách pro takové vstupy trénováni a osazenstvo firem se dívá na jejich přítomnost nedůvěřivě. Kreativní průmysl a kreativní ekonomie jsou nové teoretické koncepty, které již prokázaly svou oživující sílu na ekonomiky zemí EU, kde byly zavedeny. Guru tohoto konceptu, Richard Florida, se s účastníky Fóra spojil telemostem z Toronto, kde momentálně pracuje jako ředitel Martin Prosperity Institute, Professor of Business and Creativity, Rotman School of Management, University of Toronto (zajímavý název pracoviště). Svůj koncept kreativního města nahradil městem interkulturálním a ke svému známému heslu 3T (talent, tolerance, technologie) přidal čtvrté T – teritorium. Teritorium se dá vnímat jako kreativní město, kde místo nákladných projektů (nové divadlo nebo stadion) navrhuje revitalizovat lokální aktivity a podporovat identitu genia loci. Franco Bianchini z Británie se dívá kriticky na fenomén kreativních měst, v němž vidí neshodu mezi rétorikou a realitou. Náměstí mnoha měst se večer mění v alkoholické agory a přelácanost prostoru reklamami, neony či různými stojánky vytvářejí takovou přemíru informací, až brání jejich jednotlivému porozumění (vybavme si billboardové ataky v našich městech a v krajině, proti nimž se ani podle policie nedá nic dělat!). Současnou světovou krizi vnímá Florida jako krizi morálky a předpovídá, že po jejím skončení bude svět jiný. Tuto postkrizovou proměnu přirovnává k restartování počítače, přičemž zbyla otázka, kdo stiskne klávesu kurzoru na ikoně Restartovat. Po diskusi se svými oponenty dospěl k závěru, že „restartovat“ se musíme každý sám.

Na pražské konferenci v sekci kreativita a vzdělávání bylo nejméně přednášejících a představili se i řečníci z České republiky. Jan Špicár ze Škoda Auto kritizoval metody vyučování na českých ško-

lách a na příkladu spolupráce s pražskou Vysokou školou uměleckoprůmyslovou ukázal, jak nelehké je aktivovat studenty ke spolupráci s průmyslem, ale i měnit vžitě paradigma myšlení svých kolegů (změna stylu myšlení údajně trvá více než 15 let). Paul Collard radí anglickým školám, jak se musí změnit, aby připravily mladé lidi na život dospělých v 21. století. Zhruba před rokem (28. 6. 2008) jsem publikoval na Neviditelném psovi článek Školství: Škola žádá kreativitu. Postoj českých učitelů k tématu je v diskusi k článku. Jiný Čech, Jan Šedivý, pracuje v službách Googlu jako vedoucí vývojového centra ve Švýcarsku. Představil systém výběru pracovníků do organizace Google, jenž je rigorózní, spravedlivý, otevřený a dlouhodobý. Srovnáme to s našimi praktikami při obsazování významných postů! Každý z nás je samozřejmě do určité míry tvořivý a tvořivost lze v příhodném prostředí probudit. Jenomže velké konflikty, at vojenké či ekonomické, rozhodují především ti nejspochopnější.

Vratme se ještě k prvnímu dnu Fóra, kdy vystoupili Václav Havel a Tomáš Sedláček. Zejména V. Havel poněkud změnil střelku navigace Fóra, když řekl, že „nejdůležitější efekt kultury vůbec není ekonomický. Člověk potřebuje duchovno, touží po poznání, patří to k podstatě člověka – stejně jako kreativita.“ A vznikání kultury či umění podle něj není podmíněno financemi – i země, která nevěnuje ani korunu na kulturu, by nějakou kulturu měla, protože kultura je prostředkem sebeidentifikace lidí. Havel též poukázal na to, že ve společnosti stále přetrvává přesvědčení, že podstatou společnosti je ekonomická základna a až jako nadstavba jsou lidská práva či kultura. „Tento marxistický pohled na svět zachovávají i usnesení vlád a orgánů Evropské unie a až na konci dokumentů je jako veselý, rozmarňý přívěsek pár vět o lidských právech a kultuře, protože se to hodí.“ Nepopírá, že kultura má jistý ekonomický efekt, důležitější je však její podíl na kultivaci světa a lidských vztahů. T. Sedláček provedl auditorium vtipným způsobem evoluci technologie a podílu jejich dominant na bohatství států a jeho obyvatel. Jednotlivé dominanty metaforicky seřadil od dolování věci (minig things) přes výrobu věci (making things), následného myšlení (thinks), přinesení (brings) až po propojení (links).

Kreativita zasahuje do mnoha oborů a mezioborovost je jejím hnacím motorem. Proto je třeba, aby se jí zabývalo více resortů než jen ministerstvo kultury, zejména resorty školství a průmyslu.

Michal Giboda